

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРНІЙ ТА УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ*

Галина МОСКАЛЬ,
викладач кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету
(м. Тернопіль)
Copyright © 2016

У сучасному глобалізованому світі проблема прогнозування соціальних та політичних наслідків дій влади є однією з центральних у діяльності державного управління та соціального працівника. Її актуальність полягає у тому, що значно розширилися горизонти прогностичної діяльності, зокрема зросла кількість об'єктів прогнозування, ускладнився розвиток суспільного життя, зросла соціально-економічна та політична цінність прогнозів як у національному масштабі, так і у загальноцивілізаційному контексті. Очевидно, що це набуло особливої нагальності в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, яку з мінімальними втратами пережили саме ті країни, які приділяли належну професійну увагу соціальному прогнозуванню.

Соціальна, економічна та політична системи не можуть ефективно функціонувати без передбачення майбутнього, оскільки чим вищим є рівень та якість розробки прогнозів, тим результативнішим стає планування соціального, економічного й політичного розвитку суспільства. Така масштабна й продуктивна прогностична робота приводить до сталого вдосконалення соціально-політичної системи і дає змогу державно зорганізованому соціуму адекватно реагувати на вимоги різноманітних груп стосовно задоволення їх інтересів усередині країни і водночас на глобальні суспільні виклики. Враховуючи перманентну політичну та соціально-економічну кризу в Україні, нині вкрай проблемно актуалізуються недостатньо досліджені питання *методології соціального прогнозування* наслідків соціально-економічних та політичних реформ.

Однією із функцій державного управління, як відомо, є прогнозування, яке походить безпосередньо із природи державного регулювання, оскільки повинно вирішувати як поточні завдання, так і перспективні проблеми.

* Дослідження здійснене у рамках НДР за темою "Теоретико-методологічні засади розвитку і формування соціальної толерантності" кафедри психології та соціальної роботи ТНЕУ (СР-60-14 "К"), затвердженої УкрНПІ на 2014–18 роки (держреєстраційний номер 0114U001086).

Загалом під прогнозом у науці розуміється ймовірне, науково обґрунтоване судження про майбутнє [3, с. 23]. Саме імовірнісний характер прогнозу та його наукова обґрунтованість вирізняє даний вид знання від інших форм передбачення. У контексті соціального та державного управління прогнозування – це наукове передбачення, систематичне дослідження стану, структури, динаміки та перспектив розвитку управлінських явищ і процесів, які притаманні суб'єкту та об'єкту управління. Функція прогнозування тісно пов'язана з іншою функцією державного управління – із плануванням, яке присутнє на всіх рівнях управлінської ієрархії. Ця функція визначає цілі, напрями, завдання та способи реалізації соціально-економічних та політичних планів, проектів, програм, адже без неї нормальне функціонування держави неможливе. Зокрема, прогнозування допомагає ефективніше розробляти державні програми, прораховуючи різні варіанти розвитку ситуації після прийняття тих чи інших державно-владних рішень [див. 1].

Під змістом поняття **“соціальне прогнозування”** науковці розуміють дослідження перспектив розвитку соціальних процесів і явищ, мета якого – підвищення наукової обґрунтованості та ефективності соціального програмування, планування та управління [2; 4]. Його основною ціллю є підготовка науково обґрунтованих пропозицій щодо того, у якому напрямку розвиток соціального об'єкта стратегічно і тактично є бажаним. Політичний прогноз – це науково обґрунтоване, імовірнісне судження щодо можливих станів політичних систем, процесів, суб'єктів і тенденцій їх розвитку в майбутньому. Політичне та соціальне прогнозування тісно взаємопов'язані, оскільки соціосфера і політикум взаємопрониклі, органічно залежні як загальне й особливе. Тому розробка ефективних та адекватних соціальних прогнозів неможлива без аналогічної роботи в політичній сфері і навпаки.

Соціально-політичне прогнозування – частина чи сегмент системи державного прогнозування, що становить сукупність науково обґрунтованих досліджень та науково-практичних заходів якісного і кількісного характеру, які проводять органи державної влади задля виявлення перспектив розвитку держави або основних напрямів державного управління у політичній, соціальній, економічній та інших сферах. Головним завданням державного прогнозування є пошук оптимальних шляхів розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства та держави. Воно застосовується на стадії розробки планів, програм у певній сфері та сприяє передусім виробленню концепцій, рекомендацій і пропозицій із їх реалізації та суттєво впливає на підготовку і прийняття управлінських рішень. На відміну від інших сфер (наприклад, економічної), у соціально-політичній сфері від початку можливості для прогнозування значно менші. Це головню пов'язано із відносно слабкими вихідними інформаційними масивами, потрібними для побудови динамічних схем. Рівень математизації досліджень тут невисокий, що істотно обмежує застосування методів моделювання. Надзвичайно складними є явища, які прогнозуються, відповідно йдеться передусім про короткотермінові прог-

нози, які базуються на орієнтовних оцінках. Виходячи з цього, подібними прогнозами може займатися невелика кількість експертів, які мають відповідну фахову підготовку, або ж спеціалізовані наукові установи, яких вкрай мало. Складність та масштабність соціально-політичного прогнозування обмежує можливість застосування методів соціального проектування. Останнє на відміну від планування, меншою мірою спричинює інші функції управління, оскільки допускає багатоваріантність рішень, виходячи з наявних матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. При цьому воно може не мати конкретних термінів реалізації проєктів.

ВИСНОВКИ

1. Соціальне прогнозування – це специфічна діяльність, пов'язана з науково обґрунтованим визначенням варіантів розвитку нових соціальних процесів та явищ, з подальшою зміною конкретних соціальних інститутів. Ключовим чинником ефективного соціального прогнозування та проектування є наявність високопрофесійних фахівців та установ, здатних розробляти і презентувати прогнози. Проте сучасний стан соціального та політичного прогнозування в українському соціумі поки залишається незадовільним. По-перше, відсутність інтелектуальної конкуренції серед політичної та управлінської еліти призводить до системних криз у суспільстві, які пов'язані як із відсутністю відповідальності владних структур перед суспільством, так і з небажанням бізнесових структур, які прийшли в політику, використовувати політичний аналіз та прогнозування у своїй практичній діяльності. По-друге, фахівці, які претендують на право давати соціально-політичні прогнози, неповно володіють навіть мінімально необхідним теоретичним та практичним інструментарієм. По-третє, підрозділи прогностичного супроводу органів державної влади та місцевого самоврядування задіяні лише у збиранні та фаховій обробці інформації. Методологічне забезпечення прогностичної складової діяльності цих структурних підрозділів недостатнє. По-четверте, чітка ієрархічна структура органів державної влади та місцевого самоврядування створює можливість для нав'язування аналітично-прогностичним підрозділам волі держзамовника стосовно результатів відповідних досліджень і моніторингів. У цьому разі говорити про об'єктивність таких досліджень, а відтак про їх фаховість і соціокультурну значущість, не доводиться. По-п'яте, актуальною є проблема недосконалості нормативно-правової бази функціонування системи інформаційно-аналітичного та прогностичного забезпечення органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні, що пов'язано з відставанням виробництва засобів правового регулювання від сучасних політичних, соціально-економічних та управлінських реалій.

2. Для покращення імплементації соціально-політичних прогностичних розвідок в управлінську та соціальну практику органам державної влади та соціального захисту спільно з науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами передусім необхідно підготувати технічні завдання

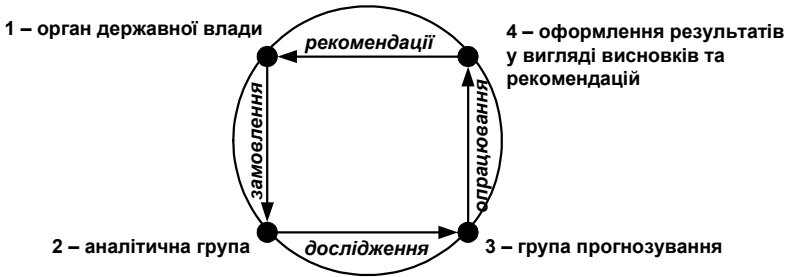

Рис. Структурно-циклічна організація соціального прогнозування як діяльності

зі створення інформаційно-аналітичних систем та їх прогностичних елементів за напрямками функціонування органів державної влади (*рис.*). Доцільним є запровадження дієвих механізмів співпраці між державними та недержавними інформаційно-аналітичними структурами в контексті розробки прогнозів. Не менш важливою видається активізація співпраці прогностичних структур органів державної влади та місцевого самоврядування з вітчизняним академічним середовищем, що дасть змогу оптимізувати та зробити більш ефективним обмін науково-методологічними напрацюваннями, посилити підготовку та перепідготовку фахівців шляхом стажувань і тренінгів. Виконання вищевказаного комплексу пропозицій дасть змогу реально оптимізувати розробку соціально-політичних прогнозів в Україні, ефективно використовувати отримані дані при плануванні тих чи інших реформ тощо.

3. Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні ефективних теоретико-практичних механізмів соціального та політичного прогнозування за конкретними сферами їх застосування (скажімо, пенсійна система, медицина, освіта тощо), що дасть можливість, по-перше, органам державної влади більш адекватно реагувати на новітні виклики, а, по-друге, сприятиме виробленню альтернативних варіантів реформування стратегічних галузей і сфер політичної та соціально-економічної систем.

1. Готного А.В. Синергетика и нелинейные теории социальных изменений / А.В. Готного // Философия и общество. – 2010. – № 2. – С. 105–115.

2. Иноземцев В.Л. Постиндустриальный мир Д. Белла / В.Л. Иноземцев // Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 2004. – С. VII-LXXXIV.

3. Стёпин В.С. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации / В.С. Стёпин, Л.Ф. Кузнецова. – М., 1994. – 274 с.

4. Щедровицкий Г.П. Оргуправленческое мышление: идеология, методология, технология [курс лекций] / Из архива Г.П. Щедровицкого. – Т. 4. – М., 2000. – 384 с.